

Happy School Model

การบริหารจัดการขยะตามบริบทของ
โรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา
โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108
(บ้านสำนักทอง)

จิรัฐติกา อินทมนต์^{1*}

นฤมล เมืองจินดา²

เริงวิชญ์ นิลโคตร³

รับบทความ: 21 พฤศจิกายน 2566 แก้ไขบทความ: 22 ธันวาคม 2566 ตอรับบทความ: 24 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจ เสริมสร้างจิตสำนึกและความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางในการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ และการนำขยะ ไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีให้กับนักเรียนและบุคลากร 2) เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการปลูกจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน และชุมชน 3) เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีความสะอาด สวยงาม มีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน และชุมชน ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมธนาคารขยะ 2) กิจกรรมเสียงตามสายให้ความรู้เรื่องการ คัดแยกขยะ และ 3) กิจกรรมสื่อสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล โดยใช้แนวคิดวงจรคุณภาพ PDCA ในการ ดำเนินงานให้บรรลุผลถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีขั้นตอนในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตาม ประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยมีกรณีศึกษา คือ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ได้บูรณาการเข้าร่วมกับการจัดการ เรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจเสริมสร้างจิตสำนึกและความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางในการลด ปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ และการนำขยะไปใช้ประโยชน์ ให้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลประสบความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการขยะ โรงเรียนแห่งความสุข การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

¹ ครูโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1

* อีเมล: jirattikarn050938@gmail.com

² ครูโรงเรียนพระราชดำริการคุณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด

³ อาจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Happy School Model: Participatory School Contextual Waste The Case Study of Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School

Jiratikarn Inthamon ^{1*}
Narumon Maungchinda ²
Reongwit Nilkote ³

Abstract

Happy School Model : Participatory School Contextual Waste Management the case study of Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School. This academic article The objective is 1) To stimulate a campaign to enhance awareness and knowledge and understanding of ways to reduce waste, separate waste, and put waste to good use. Including proper waste disposal for students and staff. 2) To strengthen community participation in cultivating awareness among students in conserving natural resources and the environment within schools and communities. 3) To develop schools that are clean, beautiful, and have a good environment. It is a learning resource for the school and community. Consists of 3 activities : 1) Garbage bank activities. 2) Voice-over activities to provide knowledge about waste separation. and 3) creative media activities from recycled waste. Using the PDCA quality cycle concept in operating to achieve the set goals. which has steps in planning Implementation of the plan Monitoring and evaluation and continuous development and improvement. The case study of Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School in Rayong Primary Educational Service Area Office 1. Has been integrated into learning management through various activities. To stimulate a campaign to enhance awareness and knowledge and understanding of ways to reduce the amount of waste, separate waste, and put waste to good use. Let there be concrete action. Efficiency and effectiveness are achieved in a sustainable manner.

Keywords: Waste Management, Happy School Model, Participative Management

¹ Thairathwitthaya 108 (bansamnakthong) School Teacher, Rayong Primary Educational Service Area Office 1.

* Email: jirattikarn050938@gmail.com

² Tratrakarnkhun School Teacher, The Secondary Educational Service Area Office Chanthaburi Trat.

³ Lecturer Dr. Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

บทนำ

ปัญหาขยะในประเทศไทยนับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะปัญหาขยะตกค้างในสิ่งแวดล้อม จากรายงานระบุว่าในปี 2565 มีขยะที่ไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องปริมาณ 5.4 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 21 จากปริมาณที่เกิดขึ้นทั้งหมดในปีนั้น ขยะส่วนนี้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมาก ทั้งเรื่องการเกิดแหล่งเชื้อโรคสะสม การรั่วไหลของขยะออกสู่ทะเล หรือแม้กระทั่งการสะสมของไมโครพลาสติกในอาหารทะเลอีกด้วย ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนตามมา นอกจากนี้ประชาชนยังขาดองค์ความรู้และจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหาและการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย จึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลดและคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทางหรือแหล่งกำเนิด ปริมาณขยะมูลฝอยจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2565) และปัญหาขยะมูลฝอยในโรงเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น เนื่องด้วยโรงเรียนมีพื้นที่กว้างขวาง สภาพแวดล้อมอยู่ใกล้ชุมชน บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนขาดการพัฒนาและสร้างสรรค์ให้มีคุณภาพ ประกอบกับภายในบริเวณโรงเรียน สถานที่ต่าง ๆ และห้องเรียนมีขยะจำนวนมากหลายชนิด เช่น ขวดพลาสติก แก้วพลาสติก ถังพลาสติก เศษกระดาษ ขยะจากโรงอาหารและเศษอาหารต่าง ๆ ยังเป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค ซึ่งนักเรียนบางกลุ่มมีพฤติกรรมทิ้งไม่ถูกที่ ไม่มีความรับผิดชอบ เห็นได้จากมีขยะซุกซ่อนตามบริเวณต้นไม้ โต๊ะ เก้าอี้ที่นั่งและตามซอกมุมต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน (อาณัติ ต๊ะปินตา, 2553) นอกจากนี้นโยบายและจุดเน้นด้านความปลอดภัยในเรื่องการส่งเสริมการจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) เพราะการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งภายในและภายนอกส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนเอื้ออำนวยให้ครูสามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้ผู้เรียนมีความสุขและประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้ ในฐานะหน่วยงานทางการศึกษาที่มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนจึงกระตุ้นรณรงค์เสริมสร้างจิตสำนึกในการลดขยะตั้งแต่ต้นทาง การคัดแยกขยะ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีให้กับนักเรียนและบุคลากรซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็น และจะได้ผลมากที่สุดหากสามารถสร้างจิตสำนึกตั้งแต่วัยเด็ก โรงเรียนจึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการปลูกจิตสำนึกในเรื่องนี้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทุกชั้นตอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี

จากความสำคัญและสภาพปัญหาข้างต้น การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การให้ความสำคัญกับการลดขยะตั้งแต่ต้นทาง การคัดแยกขยะ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี จึงเป็นการปลูกจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนและชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนมีความ

สะอาด สวยงาม มีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนและชุมชนอีกด้วย โดยการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมถือเป็นการตอบโจทยที่ทำให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทความนี้ต้องการนำเสนอกรณีศึกษาโรงเรียนปลอดขยะ (Zero waste school) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ที่สอดคล้องกับ Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการขยะ

ความหมายของขยะหรือขยะมูลฝอย (Solid waste)

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 ให้คำจำกัดความมูลฝอย หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุ ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร เถ้า มูลสัตว์ ซากสัตว์หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน (พระราชบัญญัติสาธารณสุข, 2535) นอกจากนี้ (อาณัติ ต๊ะปิ่นตา, 2553) ได้กล่าวว่า ขยะหรือสิ่งมูลฝอย หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในกิจกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์แล้วถูกทิ้งขว้าง เนื่องจากไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไป หรือไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ใช้หรืออาจด้วยเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นสิ่งที่ไม่ให้คุณค่า หรือไม่เป็นที่ประสงค์ต่อการดำเนินชีวิตอีก (ยุพดี เสตพรรณ, 2544) ได้กล่าวถึงขยะมูลฝอยว่าหมายถึง เศษสิ่งของที่ไม่ต้องการแล้ว สิ่งของที่ชำรุดเสียหาย ใช้ไม่ได้หรือเสื่อมคุณภาพ ต้องกำจัดทำลายหรือสิ่งของที่ต้องทิ้งหรือแจกจ่ายให้แก่ผู้อื่น เช่น เศษกระดาษ เศษอาหาร ขวดแก้ว พลาสติก ซากสัตว์ ซากรถยนต์ (ธเรศ ศรีสถิตย์, 2553) ได้นิยาม ขยะมูลฝอยว่าหมายถึง เศษสิ่งของวัสดุที่ไม่มีผู้ใดต้องการ เช่น เศษอาหาร สิ่งของเครื่องใช้ วัสดุจากการเกษตร อุตสาหกรรม หรือแม้แต่ซากพืช ซากสัตว์ที่ถูกทิ้งอยู่ตาม สถานที่สาธารณะก็จัดว่าเป็นมูลฝอยเช่นกัน ขยะมูลฝอยบางประเภทที่ถูกทิ้งยังคงมีประโยชน์อยู่โดยอาจเป็นสิ่ง ที่บุคคลกลุ่มอื่นต้องการ เช่น เสื้อผ้าเก่า พลาสติกเก่า ขวดเก่า โลหะต่างๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่คนไม่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นของประเภทไหน รวมไปถึงเศษผ้า เศษอาหาร ภาชนะที่ใส่อาหาร เถ้า มูลสัตว์ ซากสัตว์หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน

ประเภทของขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยสามารถแบ่งออกได้หลายประเภทตามเกณฑ์ที่ใช้สามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ขยะมูลฝอยย่อยสลายหรือมูลฝอยย่อยสลาย (Compostable waste) หมายถึง ขยะที่เน่าเสียและย่อยสลายได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ย เช่น เศษผัก เศษอาหาร เศษเนื้อสัตว์ เปลือกผลไม้ เป็นต้น แต่จะไม่นับรวมถึงซากหรือเศษของพืช ผัก ผลไม้ ที่เกิดจากการทดลองในห้องปฏิบัติการ
- 2) ขยะรีไซเคิลหรือมูลฝอยที่ยังใช้ได้ (Recyclable waste) หมายถึง ของเสียบรรจุภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ และวัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้อีกครั้ง เช่น แก้ว พลาสติก กระดาษอลูมิเนียม เป็นต้นสำหรับขยะรีไซเคิลนี้เป็นขยะที่พบเป็นอย่างมากในกองขยะมูลฝอย
- 3) ขยะอันตรายหรือมูลฝอยอันตราย (Hazardous waste) หมายถึง ขยะที่มีประกอบหรือปนเปื้อนวัตถุอันตรายชนิดต่าง ๆ ซึ่ง ได้แก่ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุมีพิษ วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งใดที่อาจทำให้เกิดผลอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่โทรศัพท์เคลื่อนที่กระป๋องสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น
- 4) ขยะทั่วไปหรือมูลฝอยทั่วไป (General waste) หมายถึง ขยะประเภทอื่นนอกเหนือจากขยะที่ย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยากและทำให้ไม่คุ้มค่าสำหรับการนำกลับมาใช้ใหม่ อาจส่งผลอันตรายให้กับผู้ใช้ เช่น ห่อพลาสติกใส่ขนม ของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป โฟมเปื้อนอาหารถุงพลาสติกบรรจุผงซักฟอก เป็นต้น สำหรับขยะทั่วไปเป็นขยะที่มีปริมาณใกล้เคียงกับขยะอันตรายมากที่สุด (ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ, 2557)

วิธีการจัดการขยะด้วยตนเองตั้งแต่ต้นทาง

การกำจัดขยะมูลฝอยในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับหน้าที่รับผิดชอบ โดยใช้วิธีการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมสุขภาพอนามัย ของประชาชนบริเวณใกล้เคียง จากดังกล่าวแนวทางและแนวคิดเพื่อการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด ซึ่งทำให้เกิดปริมาณขยะลดลง จึงมีแนวคิดการคัดแยก ลด และนำขยะย้อนมาใช้ให้คุ้มค่าใหม่ (Reduce Reuse and Recycle : 3Rs) โดยมีวิธีง่าย ๆ ดังนี้

- 1) ลดการใช้ (Reduce) 1.1) หลีกเลี่ยงสิ่งของผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างปัญหาขยะมูลฝอย (Refuse) รวมทั้งขยะที่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เลือกซื้อสินค้า ที่สามารถใช้งานได้หลายครั้ง หรือผลิตภัณฑ์ที่มีอายุการใช้งานสูง ลดหรืองดการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย โดยเลือกใช้สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับความต้องการ 1.2) เลือกใช้สินค้าที่สามารถส่งคืนบรรจุภัณฑ์สู่ผู้ผลิตได้ (Return) เลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่สามารถส่งกลับไปรีไซเคิลได้ หรือมีส่วนประกอบของวัสดุรีไซเคิล ผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์หลังจากการบริโภคของประชาชน
- 2) ใช้ซ้ำ (Reuse) ใช้ซ้ำเป็นหนึ่งในแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า การใช้ซ้ำเป็นการที่เรา นำสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้งานไปแล้วนำกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เป็นการลดการใช้ทรัพยากรใหม่ รวมทั้งเป็น การลดปริมาณขยะที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย
- 3) รีไซเคิล (Recycle) รีไซเคิล เป็นการนำเอาวัสดุต่าง ๆ อย่างเช่น กระดาษ แก้ว พลาสติก เหล็ก ฯลฯ มาแปรรูปโดย

กรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง ซึ่งนอกจากจะช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยแล้ว ยังเป็นการลดการใช้พลังงานและลดมลพิษที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 3.1) คัดแยกขยะรีไซเคิลแต่ละประเภท ได้แก่ แก้ว กระดาษ พลาสติก เหล็ก เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปรีไซเคิล 3.2) นำไปขายหรือบริจาค เพื่อเข้าสู่วงจรของการนำกลับไปรีไซเคิลจากการศึกษาการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง พบว่า ในการจัดการขยะในปัจจุบันมีความต้องการในปัจจุบัน ที่จะนำขยะหรือวัสดุนำมารีไซเคิล นำกลับมาใช้ใหม่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยมีการจัดขยะตั้งแต่ต้นทาง เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ให้น้อยที่สุด โดยมีหลัก 3Rs เข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ลดการใช้ (Reduce) ใช้ซ้ำ (Reuse) และรีไซเคิล (Recycle) ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและเกิดขยะน้อยที่สุดในปัจจุบัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2551)

โรงเรียนแห่งความสุข

ความสุข หมายถึง เราารู้สึกชอบหรือพึงพอใจกับชีวิตเรานั้นเอง คนที่มีความสุขนั้น เป็นคนที่แทบจะ 모르สึกวิตกกังวลกับชีวิตตนเอง ชอบสนุกสนานอยู่กับเพื่อนฝูง และชอบประสบการณ์ใหม่ ๆ มีอารมณ์มั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงง่าย และมักจะหวังว่าตนจะพบเจอสิ่งดี ๆ ในอนาคต ส่วนคนที่ไม่มีความสุขนั้น มักจะรู้สึกว่าชีวิตตัวเองแย่ แย่ ไม่สนใจความรู้สึกของคนอื่น หรือถึงขนาดคิดฆ่าตัวตายก็มี เพราะฉะนั้น ความสุขจึงเหมือนสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตเรา

(อภิชัย มงคล และคณะ, 2544) ได้ให้คำจำกัดความของความสุขในที่นี้ คือ สภาพชีวิตที่เป็นสุขอันเป็นผลจากการมีความสุขในการจัดการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพจะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป (สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, 2546) กล่าวว่าคนอีสานใช้คำว่า “ความสุข” แทนคำว่า “สุขภาพจิต” ที่เป็นภาษาทางการโดยให้ความหมายของความสุขว่า เป็นเรื่องของหัวใจหัวใจ คนที่มีความสุขคือ คนที่มีภาวะจิตใจที่สงบ ไม่คิดมาก แสดงให้เห็นได้ด้วยการมีสีหน้ายิ้ม สดชื่น แจ่มใส สามารถกินข้าวได้นอนหลับ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีสัมพันธภาพดีกับบุคคลรอบข้าง “คนที่ไม่มีความสุข” หรือ “สุขภาพจิตไม่ดี” คือคนที่มีภาวะจิตใจไม่สงบ พุ้งซ่าน คิดมาก คิดหลายอย่าง ในเวลาเดียวกัน สังเกตได้จากการที่บุคคลนั้นมีอารมณ์ไม่ดี หงุดหงิดง่าย ขี้บ่น หน้าบูด นอนไม่หลับ กินข้าวไม่อร่อยนั่งเหม่อลอย จะเห็นได้ว่า คนอีสานให้ความสำคัญต่อการที่มีภาวะจิตใจที่สงบ ไม่คิดมาก เป็นองค์ประกอบหลักที่จะทำให้คนมีความสุขโรงเรียนแห่งความสุข ย่อมสร้างรอยยิ้มให้เกิดบนใบหน้าของนักเรียนทุกคนได้ เพราะเป้าหมายของโรงเรียนแห่งความสุขมุ่งหวังให้นักเรียนมีความสุขเมื่อมาโรงเรียน หรือมีความสุขในการเรียนในห้องเรียน และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน เด็กสามารถมีความสุขได้ไม่ยาก ด้วยวัยที่ยังอิสระปลอดโปร่งจากความคิดที่ตีกรอบและมุ่มมองต่อโลกที่สดใส ความสุขของเด็กจึงเกิดจากการรับรู้ในตัวเด็กเองและจากผู้คนแวดล้อมที่เข้าใจความเป็นเด็กที่อยู่ในตัวเด็กทุกคน ความสุขที่เกิดขึ้นจากการไปโรงเรียนเริ่มที่ครูผู้สอน ถ้าครูผู้สอนอารมณ์ดี จิตใจดี เด็กจะมีความสุขทำให้เกิดความสนใจในการเรียน ทำให้อยากเรียน อยากมาโรงเรียนทุกวัน เพราะมีความสุขกับการได้มาโรงเรียน

เด็กทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์ และความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ได้มากมาย การกระตุ้นให้เด็กมีความสุข ส่งเสริมให้เด็กได้คิดอย่างอิสระ มีความสุขที่ได้นำเสนอความคิด วิธีการหาคำตอบให้เหมาะสมกับความคิด ประสบการณ์ของตน และพัฒนาความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มศักยภาพ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข นอกจากนั้นการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ก็ส่งผลให้เด็กเกิดความสุขกับการเรียนด้วยเช่นกัน อีกทั้งมีส่วนจูงใจให้เด็กอยากมาโรงเรียน อยากร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนส่งผลให้เกิดโรงเรียนแห่งความสุขขึ้นในใจของเด็กแล้ว

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับพนักงาน ในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญ และควรค่าแก่การดูแลรักษาขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง และเปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และการจัดการองค์กร ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และสภาวะการณ์ปัจจุบัน และองค์กรต่างให้การยอมรับ และนำมาประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ แนวคิดการจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ในองค์กร ได้แก่ เรื่องการตัดสินใจ การสื่อสารข้อมูล การกำหนดระบบการให้รางวัลและการเสริมสร้างทักษะและพัฒนาความรู้ ความสามารถ โดยให้สมาชิกทุกคนในองค์กรเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือแสดงความคิดเห็นและความต้องการของตนในเรื่องต่าง ๆ (Keith Davis, 1971) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม (Involvement) ว่าหมายถึงการร่วมงานที่มีการเกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ ผลการเกี่ยวข้องกันทำให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มพร้อมทั้งเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกันด้วย (Alastair, 1982) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยสี่มิติ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำอะไร และทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในการเสียสละและพัฒนาตามที่ได้ตัดสินใจ 3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สำหรับการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นการสร้างความมุ่งมั่นผูกพัน (Commitment) ระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร และการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบการใช้ภาวะผู้นำอย่างไม่เป็นทางการของผู้บริหารที่จะจัดให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงานที่ทำเป็นตัวอย่างของการบริหารแบบประชาธิปไตยในแนวราบ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2541) กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือในกระบวนการบริหารซึ่งเกี่ยวข้องกับการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement) การช่วยเหลือและทำประโยชน์ (Contribution) และการรับผิดชอบ (Responsibility)

สำหรับการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาจะต้องให้ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่การวางแผนพัฒนาสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาและการติดตามประเมินผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ซึ่งครูสภาได้กำหนดระดับคุณภาพ

ผู้บริหารการศึกษา ระดับผู้เชี่ยวชาญว่า เป็นการบริหารงานแบบผู้ร่วมงานทุกคนมีส่วนร่วมมุ่งเน้นให้ทุกคนร่วมวางแผน และปฏิบัติตามแผนได้จริง สามารถบ่งชี้ได้ชัดเจนว่า ผลงานส่วนใดเกิดจากผู้ร่วมงานคนใด ขยายผลสู่กลุ่มบุคคลใกล้เคียงกับผู้บริหาร เป้าหมายปฏิบัติงานคำนึงถึงผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับผู้รับบริการและผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นไปตามที่ตกลงร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2541) สอดคล้องกับการกำหนดระดับคุณภาพผู้บริหารของคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ซึ่งได้กำหนดการปฏิบัติงานของผู้บริหารระดับเชี่ยวชาญพิเศษว่าเป็นผู้บริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการบริหารงานเป็นแบบผู้ร่วมงาน มีส่วนร่วมมุ่งเน้นให้ทุกคนวางแผนและปฏิบัติตามแผนได้จริง มีเป้าหมายของการปฏิบัติงานที่คำนึงถึงผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับผู้บริหารและผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นไปตามที่ตกลงร่วมกัน สำหรับระดับผู้บริหารทรงคุณวุฒิ หรือ ผู้บริหารเกียรติคุณ เป็นผู้บริหารที่ยึดถือกระบวนการพัฒนาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เป็นระบบเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาและสร้างสรรค์เป็นระบบเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาและสร้างเอกภาพของงาน และกลุ่มรวมทั้งสร้างความสมดุลของสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการปฏิบัติงานที่คำนึงถึงผลการพัฒนาที่ยั่งยืนยาวถาวรทั้งระบบ อันเกิดคุณนะประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างกว้างขวาง เป็นผลทำให้ทุกคนสร้างงานที่ยั่งยืนยาวทั้งระบบ พัฒนาวิชาชีพอย่างถาวร นำมาซึ่งเกียรติคุณของนักบริหารเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวิชาชีพและชีวิตส่วนบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) สอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันของไทยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 กล่าวคือ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ (มาตรา 29) ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ (มาตรา 40) และให้มีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาจากชุมชนโดยเน้นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ๆ ให้แก่สถานศึกษามาตรา 58 (2) และให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่เสนอ นโยบาย แผนพัฒนามาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสนับสนุนทรัพยากรติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรา 34) (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ซึ่งกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้นำมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประการหนึ่ง โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation & Collaboration) โดยมีแนวคิดว่าการศึกษาเป็นแหล่งของสาธารณะชนที่ทุกคน ทุกส่วนของสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับบุคคลทุกคนและกับสังคมโดยส่วนรวม การศึกษาจึงเป็นเรื่องของทุกคน (All for Education) โดยความคิดนี้เชื่อว่าการให้ทุกคนทุก ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมคิด และร่วมทำเน้นในการจัดการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการประเมินและการประกันคุณภาพการศึกษา จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ให้การ

สนับสนุนและร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาก่อให้เกิด ความมุ่งมั่นร่วมกันพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมได้ (กรมสามัญศึกษา, 2542)

จึงสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การบริหารโดยให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการได้รับ ประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม จากการจัดการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และทิศทางการจัดการศึกษา มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ร่วมดำเนินการให้การสนับสนุน ทางด้านกำลังความคิด กำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ พร้อมทั้งร่วมกำกับติดตามตรวจสอบและ ประเมินผล เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะการมีส่วนร่วม จากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติ และการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน ให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ 2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ นอกจากนี้ (Cohen and Uphoff, 1981) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ จากแนวคิดและทัศนคติที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยก ประเด็นสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากเป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการโดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล 2) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของ ค่านิยม 3) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี 4) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความแสวงหา

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้ บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยมประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความ สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามี

อิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินการกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981)

แนวทางในการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมตามบริบทของสถานศึกษา

การบริหารและจัดการศึกษาของประเทศไทยในระดับท้องถิ่นแต่เดิมนั้น เริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากพอสมควร อันเป็นการวางรากฐานประชาธิปไตยในแง่ของการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่เมื่อรัฐบาลต้องการที่จะเร่งรัดการศึกษา ก็ได้ดึงเอาการบริหารจัดการมารวมอยู่ในอำนาจของรัฐมากขึ้น การโอนการศึกษาประชาบาลให้เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดในปีพ.ศ. 2509 เป็นการโอนให้กับราชการ ในระดับท้องถิ่นเน้นผู้บริหารและจัดการ เพื่อแก้ปัญหาบางอย่างของรัฐ ทำให้ไม่ได้มีการบริหารจัดการศึกษา โดยนักการศึกษาวิชาชีพและประชาชนผู้มีภูมิปัญญาโดยตรงการบริหารและการจัดการศึกษาที่มีได้ อยู่ในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา ที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา และประชาชนผู้มีภูมิปัญญาดังกล่าว นับว่าเป็นการเสียโอกาสในการบริหารจัดการศึกษาที่ประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาและเมื่อโอนการศึกษาของประชาบาลกลับไปอยู่ภายใต้การบริหารและจัดการของกระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 ในรูปของคณะกรรมการระดับต่าง ๆ แล้ว พบว่าการบริหารจัดการทุกระดับยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จนทำให้ยากต่อการพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน

แม้ว่าการศึกษาไทย จะได้เริ่มเป็นจริงเป็นจัง และกว้างขวางมากขึ้นเป็นเวลานานพอสมควร และได้รับการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตลอด แต่ยังมีอุปสรรคในการจัดการศึกษา และบริหารหลายประการ กล่าวคือ 1) คุณภาพการจัดการศึกษายังไม่เป็นที่พอใจที่พอจะสู้ประเทศอื่นในเวทีโลกได้ 2) การบริหารจัดการศึกษายังรวมศูนย์อำนาจไว้ส่วนกลาง ทั้งขาดเอกภาพทางด้านนโยบาย และมาตรฐาน 3) ขาดประสิทธิภาพของการประกันคุณภาพทางการศึกษา 4) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) ขาดการพัฒนา นโยบายอย่างต่อเนื่อง 6) ขาดการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน นอกจากนี้ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ประเทศไทยในปัจจุบันยังประสบวิกฤติทางการศึกษาหลายประการที่เป็นสาเหตุทางการนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ (มาตรา 81) 3 ประการ คือ การศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเด็นการมีส่วนร่วมนั้นได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของสังคมในการจัดการศึกษาซึ่งแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการจัดการศึกษา และช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมาย

กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

ความเป็นมาและความสำคัญ

สาเหตุเนื่องมาจากนักเรียนมีจำนวนมากขึ้นและทำให้ขยะมีจำนวนมากขึ้นด้วย จนกระทั่งการกำจัดขยะไม่สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนขยะในแต่ละวัน ทั้งนี้พบว่า ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากแต่โรงเรียนยังขาดกระบวนการจัดการขยะที่ถูกต้องจึงมีขยะที่เล็ดตกค้างจากการกำจัดอยู่เป็นจำนวนมาก นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนยังขาดการกระตุ้นและปลูกฝังจิตสำนึกในการทิ้งขยะให้เป็นที่ การคัดแยกขยะก่อนทิ้ง รวมทั้งขาดความรู้เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

ดังนั้น การจะแก้ไขปัญหาให้ได้ผลระยะยาวนั้นเราต้องเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ก่อน ด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ในเรื่องการทิ้งขยะให้กับนักเรียนและบุคลากร ให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการคัดแยกขยะ เมื่อนักเรียนรู้จักแยกขยะและทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะทำให้โรงเรียนดูสะอาดมีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ และเมื่อเริ่มต้นจากในโรงเรียนได้ผลดีแล้วก็สามารถขยายผลไปยังชุมชนและประเทศชาติต่อไปได้ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) จึงจัดทำโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero waste school) ในโรงเรียนขึ้น

กระบวนการดำเนินงาน

การดำเนินกิจกรรมตามโครงการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ใช้วงจรการบริหารงานคุณภาพของ Dr. Edwards W. Deming โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

P – Plan การวางแผน 1) ประชุมบุคลากรภายในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เพื่อร่วมกันระดมความคิดเห็นกำหนดขอบเขตการดำเนินงาน ระยะเวลา ร่วมกันวางแผนการทำงาน สร้างความเข้าใจในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันความคาดเคลื่อน 2) มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ ดำเนินการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปลูกจิตสำนึกให้แก่ นักเรียน ครู และบุคลากรในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนและชุมชน 3) นำรูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model เสนอในที่ประชุมของคณะกรรมการบริหารโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เพื่อขออนุมัติจากผู้อำนวยการสถานศึกษาให้ดำเนินการ

D – Do การปฏิบัติตามแผน 1) พัฒนาการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำวงจรคุณภาพ PDCA ของเดมมิ่ง (Deming Cycle) มาควบคุมการดำเนินงานภายใต้รูปแบบอีกระดับหนึ่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบุคลากรในการปฏิบัติงาน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น 2) ทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model กับนักเรียน ครู และบุคลากร โดยขับเคลื่อนไปพร้อมกับการปฏิบัติงานตามภารกิจและนโยบายของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) และสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาระยอง เขต 1

ภาพที่ 1 Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม

ที่มา: โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

C – Check การตรวจสอบ การใช้รูปแบบการบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ Happy Model ที่มีต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยประเมินความสำเร็จ ดังนี้ 1) ฝ่ายบริหารนิเทศติดตาม ผลจากการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ โดยกำหนดตารางการนิเทศที่ชัดเจน 2) รางวัลที่ได้รับจากหน่วยงานต้นสังกัด และภาคีเครือข่าย

A – Act การปรับปรุงการดำเนินการ 1) คณะทำงานรวบรวมข้อมูลความพึงพอใจ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายตั้งแต่ฝ่ายบริหารคณะทำงาน 2) ประชุมบุคลากรในโรงเรียน เพื่อนำเสนอ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการจัดกิจกรรมด้วยการใช้ Swot Analysis สรุปผลเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานในปีถัดไป

นวัตกรรมจัดการขยะของโรงเรียน

วิธีการดำเนินการ

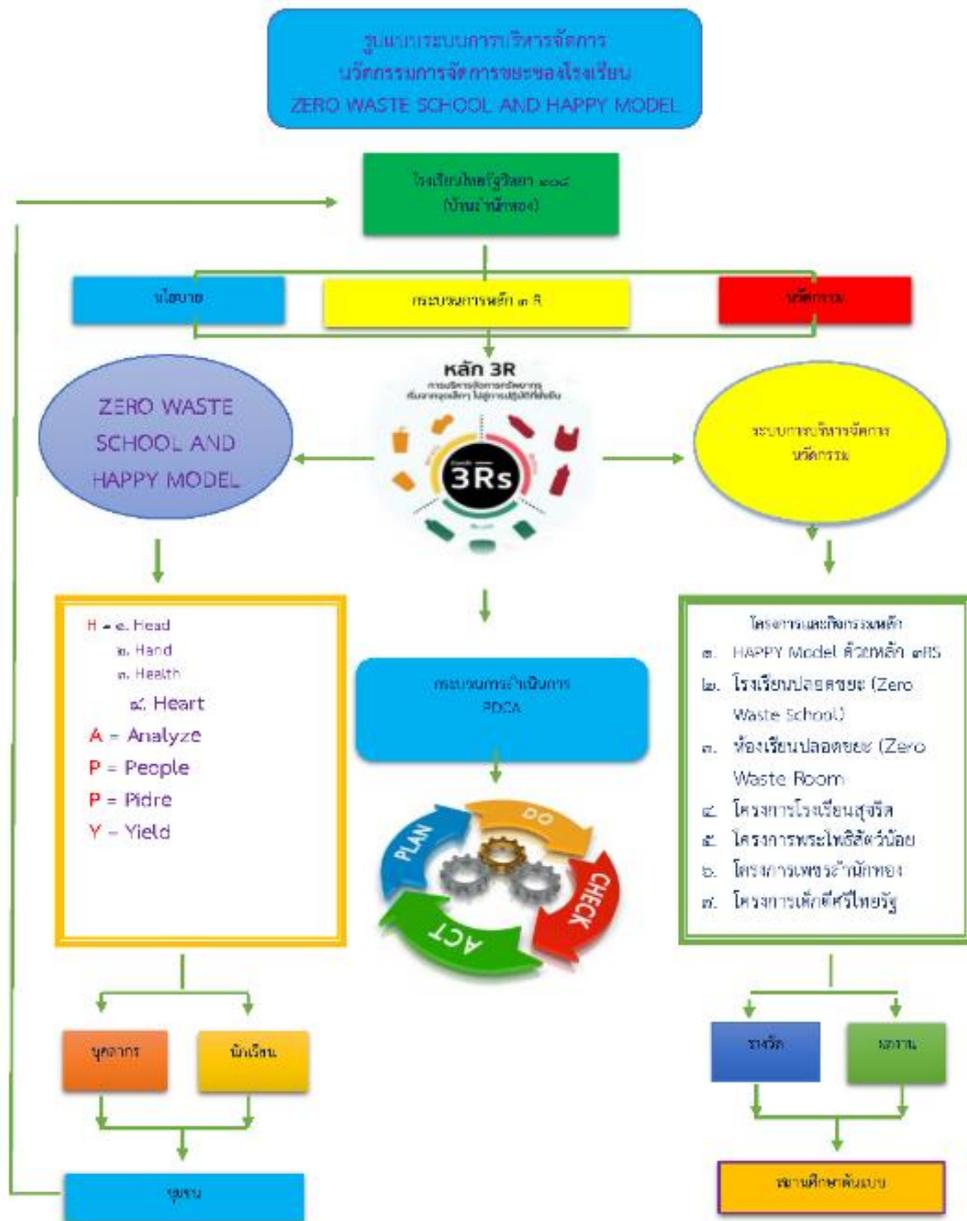
ผู้บริหาร ครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำของโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ร่วมกันวิเคราะห์ (SWOT Analysis) สภาพแวดล้อมและบริบทของสถานศึกษา เพื่อร่วมกันค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน และสาเหตุของปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) จากนั้นประชุมวางแผนกำหนดตัวชี้วัดและเป้าหมายความสำเร็จ กำหนดแนวทาง วิธีการพัฒนาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) และการจัดกิจกรรม มีการนิเทศ กำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามวงจรคุณภาพ PDCA เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับคุณธรรม อัตลักษณ์ บริบทของสถานศึกษา ที่ได้กำหนดไว้สู่การปฏิบัติ และการพัฒนาองค์รูปแบบการบริหารจัดการภายใต้โครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ด้วยนวัตกรรม Zero Waste School and Happy Model ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

ค่านิยมของนวัตกรรม

Zero Waste School หมายถึง โรงเรียนปลอดขยะ, Happy หมายถึง ความสุข และ Zero Waste School and Happy Model หมายถึง การทำโครงการโรงเรียนปลอดขยะด้วยความสุข

Happy Model ประกอบด้วย 1) H = 1.1) Head เพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาในการทำงานตามแนวคิดขยะเหลือศูนย์ (ปลอดขยะ: Zero Waste) 1.2) Hand ฝึกการทำงานทักษะทางอาชีพค้นหาศักยภาพตนเองในการจัดการขยะตามหลัก 3Rs (Reduce-Reuse-Recycle) 1.3) Health เสริมสร้างสุขภาพ สมรรถนะทางกาย 1.4) Heart ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคม 2) A = Analyze หมายถึง การวิเคราะห์สภาพปัญหาปริมาณขยะในสถานศึกษา ปัญหามลพิษตามสภาพและบริบทของสถานศึกษา เพื่อนำมาบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมตามหลัก 3Rs (Reduce-Reuse-Recycle) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) 3) P = People หมายถึง ประชาชนหรือผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วยนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนข้าราชการครูบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 4) P = Pidre กระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 4.1) P = Planning การวางแผนโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 4.2) I= Informing การให้ความรู้ก่อนดำเนินโครงการ 4.3) D = Doing การปฏิบัติการโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 4.4) R = Reinforcing การสร้างเสริมขวัญกำลังใจ 4.5) E= Evaluating การประเมินผลโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) 5) Y = Yield หมายถึง มีผลงานเป็นที่ประจักษ์และปฏิบัติงานโดยเน้นผลสัมฤทธิ์

โรงเรียนได้ใช้ข้อมูลสารสนเทศในการแจ้งข้อมูลข่าวสารโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ให้ผู้ปกครองและทุกภาคส่วนรับทราบถึงแนวปฏิบัติถึงแนวการนำเสนอและเผยแพร่นวัตกรรม Zero Waste School and Happy Model ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เช่น รายงานผลการพัฒนา เว็บไซต์โรงเรียน การศึกษาดูงานได้อย่างเป็นระบบโดยกระบวนการประชาสัมพันธ์ทางการสื่อสาร Obec Line รูปแบบของ facebook และเว็บไซต์ของโรงเรียน

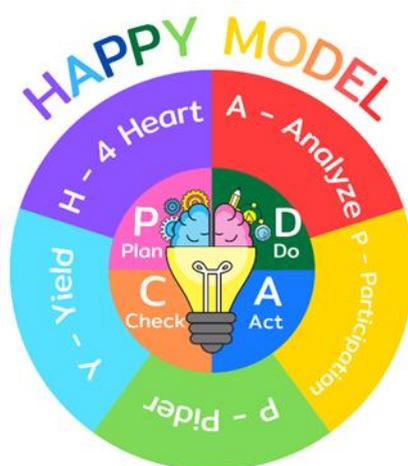

ภาพที่ 2 นวัตกรรมจัดการขยะของโรงเรียน Zero Waste School and Happy Model
 ที่มา: โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

ผลสำเร็จของนวัตกรรม

โครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ได้พัฒนารูปแบบนวัตกรรม Zero Waste School and Happy Model ซึ่งได้รับรางวัลโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ประจำปี 2565 ผ่านเกณฑ์ในระดับดีมาก จึงได้บูรณาการเข้าร่วมกับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทุกกิจกรรมนี้สอดคล้องโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) โดยใช้ นวัตกรรมจัดการขยะ

Zero Waste School and Happy Model และหลัก 3Rs (Reduce-Reuse-Recycle) ซึ่งนับว่าเป็นการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ด้วยวิธีการพัฒนาในรูปของโครงการ กิจกรรม อาทิเช่น 1) กิจกรรมการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะ 2) กิจกรรมเสียดตามสายให้ ความรู้เรื่องขยะ 3) กิจกรรมห้องเรียนปลอดขยะ 4) กิจกรรม HAPPY Model ด้วยหลัก 3RS 5) กิจกรรม ธนาคารขยะ/ฐานการเรียนรู้ขยะบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 6) กิจกรรมคัดแยกขยะ 7) กิจกรรมรณรงค์การคัดแยกขยะ 8) กิจกรรมประกวดห้องเรียนปลอดขยะ 9) กิจกรรมประกวดสื่อสร้างสรรค์ จากขยะรีไซเคิล 10) กิจกรรมต้นแบบความรู้ การคัดแยกขยะในสถานศึกษาสู่สถานศึกษาอื่น 11) กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ (ทำปุ๋ยหมักจากใบก้ามปู)

ภาพที่ 3 นวัตกรรมจัดการขยะของโรงเรียน
ที่มา: โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ปัญหาขยะมูลฝอยในโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งส่งผลให้ปริมาณขยะในชุมชน และระดับประเทศเพิ่มขึ้น ในฐานะหน่วยงานทางการศึกษาซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน จึงกระตุ้นรณรงค์เสริมสร้างจิตสำนึกในการลดขยะตั้งแต่ต้นทางและสร้างจิตสำนึกตั้งแต่วัยเด็ก ปลูกฝังการคัดแยกขยะ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีให้กับนักเรียนและบุคลากร โรงเรียนจึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องนี้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทุกชั้นตอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี ดังนั้น Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) เป็นนวัตกรรมที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้แก้ปัญหามูลฝอยในโรงเรียนเกิดจากการระดมสมองจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยแนวคิด

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ มาประยุกต์เข้ากับรูปแบบบริหารของโรงเรียน การแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากร นักเรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายสร้างแรงจูงใจ ความเชื่อมั่น เจตคติและความศรัทธาในวิชาชีพ จึงทำให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ การบริหารจัดการขณะในบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งนักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้มีส่วนร่วมรู้สึกมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการขยะ การฟังเสียงและรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายมีความสำคัญ เพื่อให้มีการตัดสินใจที่สอดคล้องกับความต้องการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) ผู้เขียนบทความ มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. กิจกรรมในโครงการยังคงเป็นเพียงกิจกรรมในภาพรวมไม่ชัดเจนถึงรายละเอียดในการปฏิบัติ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทุกฝ่ายควรจัดทำเป็นแผนงานที่ชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง
2. ผู้บริหารควรส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและหลากหลายวิธี อาทิเช่น การประชุม อบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการ ศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่นำกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการจัดการขยะมูลฝอยและสามารถจัดการขยะมูลฝอยจนประสบผลสำเร็จ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. Happy School Model การบริหารจัดการขยะตามบริบทของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 108 (บ้านสำนักทอง) หน่วยงานและสถานศึกษาอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ได้
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานรูปแบบอื่น ๆ เพื่อนำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ร่วมกัน
3. ในการพัฒนานวัตกรรมควรเป็นการพัฒนาที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาในโรงเรียน **ควรมี** เครือข่ายในการพัฒนาด้วยกันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้แนวทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. (2551). *มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด*.

http://www.pcd.go.th/info_serv/reg_std_water04.html#s13

_____. (2565). *รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ.2565*.

<https://www.pcd.go.th/publication/29509>

- กรมสามัญศึกษา. (2542). *การประกันคุณภาพการศึกษาระดับมัธยมศึกษา*. โรงพิมพ์คุรุสภา.
กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *นโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี*.
โรงพิมพ์การศาสนา.
ธเรศ ศรีสถิตย์. (2553). *วิศวกรรมการจัดการมูลฝอยชุมชน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ปิยชาติ ศิลปสุวรรณ. (2557). ขยะมูลฝอยชุมชนปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ. *วารสารสำนักงาน
เลขานุการวุฒิสภา*, 4(7), 1-21.
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116
(ตอนที่ 74 ก), หน้า 10.
พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535. และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560. (2535, 29 มีนาคม).
ราชกิจจานุเบกษา. มาตรา 4 หน้า 2.
ยุพดี เสตพรรณ. (2544). *ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม*. พิธีกรรมพิมพ์.
สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2546). สุขภาพจิตตามการรับรู้ของคนอีสาน. *วารสารสมาคมนิตแพทย์
แห่งประเทศไทย*, 48(4), 239-249.
เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2541). *การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา*. สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566. *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐาน เรื่องนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการ. สำนักงาน*.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542*.
พริกหวานกราฟฟิค.
สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2541). *เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู* (พิมพ์ครั้งที่ 4). คุรุสภา.
สุชาติ จักรพิสุทธิ์. (2547). การศึกษาทางเลือกของชุมชน. *วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 27(4), 18-23.
อานันท์ ต๊ะปิ่นตา. (2553). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
อภิชัย มงคล, ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, ทวี ตั้งเสรี, วัชณี หัตถพนม, ไพรวลัย รมชัย และวรวรรณ จุฑา.
(2547). *รายงานวิจัยการพัฒนาและทดสอบดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตของคนไทย
ฉบับใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์.
Alastair, W. T. (1982). *Why community participation, a discussion of the argument*. Prentice
Hall.
Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). Participation's place in rural development: Seeking
clarity through specificity. *World Development*, (8)3, 213-235.
Keith, D. (1971). *Human behavior at work: Human relations and organizational behavior*

McGraw–Hill Book.

United Nations. (1981). *Yearbook of International trade statistics*. UN Press.